

Kainuulaisen tervan kainuulainen historia

■ PANU PULMA

Oiva Turpeinen: *Mustan kullan maa. Tervan matka maailmalle.* Amanita 2010.

Ristijärven Jokikylältä maailmalle lähteneen Oiva Turpeisen omina alaa historiantutkijana on ollut – väestöhistoriallisen perustutkimuksen ohella – Kainuun historia. Sekä maakuntahistorian että useiden kainuulaishistorioiden kirjoittajana Turpeiselle on kertynyt verraton aluetuntemus. Kainuulaisen tervatuotannon ja -kaupan vaiheet ovatkin kaivanneet kokonaisuutensa, jossa valaistaan niin tervatuotannon käytäntöjä, rakenteellisia ehtoja, logistiikkaa kuin taloudellista merkitystäkin. Turpeisen näkökulma avautuu nimenomaan Kainuusta, tervatalonpoikien tilanteesta. Niinpä tervatalouden merkitys näyttäytyykin Turpeisen esityksessä hieman erilaisesta vinkkelistä mihin on totuttu. Kainuulaisia tervahanhaniahan on totuttu lähinnä surkuttelemaan oululaisten tervaporvareiden velkavankeina, jotka joutuivat aikansa monokulttuurin uhreina lyömään laimin ”oikeaa” maataloutta ja siitä syystä näkemään nälkää ja kokemaan kurjuutta.

Turpeisen avaama kuva kainuulaiseen todellisuuteen ja tervatalouden nousuun ei painota riippuvuutta Oulun porvareista vaan myöhäisen isojaon ja kaskeamiskieltojen luomaa rakenteellista pakkoa. Kainuulaiset olivat saaneet sotapalvelusta vastaan vapautuksen isojaosta jo 1700-luvulla, mikä oli mahdollistanut jokseenkin

vapaan kaskeamisen Kainuun korvissa. Kun valtiovalta alkoi tiukentaa metsäpolitiikkaansa 1800-luvun puolivälin lähestyessä, oli ensimmäinen metsiensuojelukohde kaskiviljely. Seuraavaksi, 1840-luvulla, alkoivat kainuulaisten metsänkäyttöä rajoittaa erilaiset isojakoa ennakoivat määräalarajoitukset, joiden avulla sekä haluttiin säästää kasvavaa metsää tervanpoltoa että pohjustaa isojaon saattamista valmiiksi myös Oulunjärven vesistön pitäjissä.

Turpeinen kuvaakin perusteellisesti kainuulaisia reaktiota erilaisiin etelästä tullessiin määräyksiin ja uusien metsäherrojen vaatimuksiin. Varsinkin sanomalehtikirjoitukset on nyt perattu tehokkaasti, mistä voi kiittää Kansalliskirjaston digitalisoitua sanomalehtiarkistoa, joka on suunnattomasti helpottanut tutkijoiden työtä. Sekä lehtikirjoitusten että senaatille lähetettyjen valituskirjelmien avulla Turpeinen jäljittää keskeisten argumenttien kehitystä ja osoittaa millaisten rakenteellisten muutosten vaikutuskentässä tervanpoltoa jouduttiin harjoittamaan. Juridiset ja hallinnolliset tekijät nousevat merkitseviksi, luonnollisestikin kansainvälisen talouden aiheuttamien tervan hintavaihteluiden rinnalla.

Professori Oiva Turpeinen on maanläheinen tutkija ja *Mustan kullan maa* on tälle linjalle uskollinen. Turpeinen kertoo yksityiskohtaisesti myös itse tervan valmistuksesta, prosessiin liittyneestä välineistöstä ja hyvinkin paljon tervan kuljetuksesta selkosilta Ouluun. Liikenneyhteyksien historian näkökulmasta Turpeisen (piinaavankin) yksityiskohtaiset kuvaukset vesireittien parantamisesta, sulujen ja kanavien rakentamisesta

ta, koskien perkaamisesta ja kallioiden räjäyttämistä osoittavat havainnollisesti paitsi logistiikan pullonkaulat myös sen miten tärkeää oli, että valtiolta oli valmis panostamaan vesireitteihin. Valtiolta siis satsasi tervakuljetusten parantamiseen samaan aikaan kun sen metsäpoliittiset toimenpiteet johtivat tervanpolton jatkuvaan periferisoitumiseen. Rautatien ulottuminen Kajaaniin vuonna 1904 oli lopullinen niitti, joka siirsi Oulujoen kuljetukset historiaan ja samalla pakotti Oulun porvarit aloittamaan kilpailun tervamarkkinoilla. Kun Oulun porvarien monopoliasema näin murtui, alkoi myös tervan hinta nousta – kainuulaisten kannalta vain liian myöhään, koska maailmanmarkkinoilla tervan kysyntä painui alas kuin itäsuomalaisen kyytön häntä.

Kainuulaisen tervan kainuulainen historia herättää eräitä nykypäivään ulottuvia ajatuksia. Turpeinen hahmottaa 1800-luvun kainuulaisten talonpoikien elämästä kuvan, jota hallitsee vastakkainasettelu ”etelän herrojen” kanssa. Pettuleipää hyvinäkin vuosina jäsineiden kainuulaisten näkökulmasta valtiiovallan toimet, niin kaskeamisen kiellot kuin tervanpolton rajoittamisetkin merkitsivät epäoikeudenmukaiseksi koettua hallitsemistapaa. Se mikä valtiiovallan talous- ja metsäpolitiikan näkökulmasta oli rationaalista tulevaisuuden rakentamista, oli kainuulaisesta näkövinkkelistä talonpoikien elämänedellytysten heikentämistä. Uusien metsäherrojen ja maanmittareiden ilmaantuminen rajanvetoineen ja rajoituksineen koettiin syvästi epäoikeudenmukaiseksi. Valtiovallan puoleen oli toki opittu kääntymään, kun haluttiin

apua, viljaa ja julkisia töitä, mutta muuten asioiden olisi pitänyt antaa olla ennallaan. Eräänlainen ”kehitysaluepolitiikka” oli siis toivottua ja sai kannatusta, mutta muutoin ”etelän herrojen” olisi suotu pysyvän poissa. Kun tänä päivänä seuraava kainuulaisia mielenilmaisuja vaikkapa luonnonsuojelu- tai pe-topolitiikassa, voi havaita samankaltaisen asetelman. Raha kyllä kelpaa, mutta muutoin olisi perin suotavaa pitää etelän herrat ja viherpiipertäjät loitolla. Kyllä kainuulainen tietää mikä omilla nurkilla on hyväksi ja oikein.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston Suomen ja Pohjoismaiden historian yliopistonlehtori.

Monitieteisesti suhteestamme menneisyyteen

■ HEINI HAKOSALO

Pentti Grönholm & Anna Sivula (toim.): *Medeiasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* Historia mirabilis 6. Turun Historiallinen Yhdistys 2010.

Artikkelikokoelma *Medeiasta pronssisoturiin* on saanut alkunsa vuonna 2006 Turussa pidetystä seminaarista. Suomessa etenkin humanistit julkaisevat paljon tällaisia, seminaareista ja symposioista alkunsa saaneita artikkelikokoelmia, epäilemättä siksi että alalla on, suhteessa julkaisevien tutkijoiden määrään, niukalti vakavasti otettavia (referoituja ja laajalle leviäviä) suomenkielisiä kausijulkaisuja. Näissä *ad hoc* -artikkelikokoelmissa on usein kaksi on-